

אשכולות

העלון השבועי של גאלידי ישיבת "כנס ביבנה"

"לזכר עולם יהודה צדיק" לע"נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל
נלב"ע ב' באדר א' התשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

הירידה היא העליה

אסף דדש (ד')

”יהי העם כמתאוננים רע באוזני ה' וישמע ה' ויחר אפו ותבער גם אש ה' ותאכל בקצה המחנה”
(י"א, א')

בני ישראל "בקשו עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום" (רש"י).

ומובא בספרי: "מלמד שהיו ישראל מתכוונים להשמיע את המקום. היה ר' שמעון אומר "משל למה הדבר דומה? לאחד שהיה מקלל את המלך. היה המלך עובר אמרו לו שתוק שלא ישמע המלך. אמר להם, מי יאמר לכם שלא היתה כוונתי כי אם להשמיעו" אף ישראל מתכוונים להשמיע למקום."

וצריך להבין, מדוע בקשו בני"ל לפרוש מאחרי המקום? ועוד תמוה מדוע העניש הקב"ה את בני"ל תיכף כשדברו והלא ידוע המקרא שכתוב: "פן יראה בך ערות דבר ושב מאחריך" – שההיזק לא יבוא מיד בהשגחתו יתברך אלא כיון שיהיו בני"ל מסוכנים במלחמה, ממילא יענשו, אך תהיה שהות בין המעשה הרע לעונש, ומדוע כאן נענשו מיד?

הנצי"ב בפרשתנו עומד על כך, ומסביר שכבר במעשה העגל אמר הקב"ה למשה "פני ילכו והניחותי לך" – שהבטיח ה' למשה שפניו יהיו הולכים עמהם, אבל א"כ כאשר יחטאו תפגע בהם מדת הדין וכל זה דווקא במדבר שהקב"ה לעולם לא עזב את הארון והמקדש ורבבות אלפי ישראל הצדיקים. אך הציווי "פן יהיה בך ערות דבר" זהו ציווי לדורות. וזהו שכתוב בפס' "באוזני ה'" ללמדנו שהיתה השכינה שורה בעם ישראל ומיד כשהתאוננו בני"ל – דברו באוזני הקב"ה והענישם מיד.

ולשאלתנו מדוע בקשו בני"ל לפרוש מאחרי המקום, מסביר ה"ש משמואל" שאותו היום שבו התאוננו בני"ל היה היום החמישי להקמת המשכן כמו שיום מתן תורה היה ביום החמישי ליציאת בני"ל מארץ מצרים, שאז הגיעו בני"ל לשער החמישי לקבלת התורה וכך גם כאן הגיעו בני"ל לשער החמישי שבו אין שום השגה ולא ניתן לחוש התעלות רוחנית כשאר המדרגות. עד השער החמישי היה ארון ברית ה' נוסע בתוך המחנה עם בני"ל כיון שהם עדיין לא התקרבו לשלמות, אך משגיע לשער האחרון כתוב "וארון ברית ה' נוסע לפניכם" כיון שאין שום השגה ביום החמישי. בני"ל לא הבינו שהם עומדים ביום המעלה וחשבו שנפלו ממדרגתם וחשו חסרים ולכן התאוננו כלפי ה', מלשון "אונן" שאינו משלח קורבנותיו (זבחים צ"ט): כיון ששלמים זהו לשון שלמות ולא חסרון, וזו היתה תלונתם של ישראל שחשו שינוי וחסרון ולא ידעו שהתקרבו לשלמות.

ומובא בשם הבעש"ט בדברי המדרש: "הוא ינהגנו על מות" (תהילים מ"ח) על מות = עלמות. כמו תינוק שאביו מלמדו לילך וכשהתינוק מתקרב לאביו, מתרחק האב מבנו ע"מ להרגילו וללמדו ללכת, ונמצא הריחוק מסייע לתינוק. וכמו שנוהג מו"ר ראש הישיבה שליט"א להביא בשם הראי"ה קוק זצ"ל שכמו תינוק המנסה ללמוד לאכול לבד חייב לכלוך קודם את עצמו ואת הסביבה, זהו חלק מתהליך לימודו, ואם לא ניתן לא לעשות זאת לא ילמד לעולם לאכול לבד. כך גם כל אדם המתחיל בלימודו ירגיש מעט מר בתחילה אך אם לא ינסה לעבור משוכה זו בעצמו לא יגיע לעולם לנועם והמתקנות שבתורה.

בני"ל במדבר היו במדרגה גבוהה וזכו להתגלות אלוהית ולמאכל רוחני ולא עסקו במעשים גשמיים. אך לא זו תכלית הבריאה כיון שהנשמה עוד לפני ירידתה לעולם הזה, לא חסרה דבר אלא שעצם ירידתה לעולם היא לשלב בין הרוחניות ונועם זיו עליון לגשמיות העולם הזה. ותכלית הבריאה היא לעבוד את השי"ת גם בעוה"ז הגשמי.

בני"ל הגיעו ליכולות רוחנית גבוהה והתקרבו ממש להיכנס לארץ ישראל ולכן משמים התרחקו מהם מעט כדי להרגילם וללמדם לילך לבד – השילוב בין הרוחניות והגשמיות. ולכן ארון ברית ה' נסע לפניכם ולא בתוכם, אך בני"ל לא הבינו מסר זה מאת הקב"ה והתאוננו כלפיו ונענשו.

ומכאן לימוד לצעירים המתחילים לעבוד את הקב"ה בהמון מרץ והתלהבות ומתעלים מעלה ולפתע נופלים מעט ממדרגתם והשגתם וזאת כיון שמן השמים לוקחים מהם את העזרה האלוהית כדי שיעבדו את הקב"ה בכוחות עצמם. ולכן צריך כל אחד ואחד לדעת זאת ולשמוח כאשר הוא חש נפילה מתוך הלימוד שהרי הוא מתקדם לקראת השלב הבא בסולם עבודת ה'.

וכן חשוב לזכור שגם כאשר האב מתרחק מבנו על מנת להרגילו ללכת, בסופו של דבר לאחר כל הקשיים, האב נשאר במקומו ונותן לבן להתקרב אליו ממש ותופסו ומחבקו.

עורך: מוטי פקטר | הקלדה: יעקב סוקוליק

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה" תגובות, הערות והארות ניתן לשלוח לכתובת: eshkolot@gmail.com

העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org.il (עברית), www.kby.org (אנגלית) נא לשמור על קדושת הגליון!

פרשת בהעלותך
י"ד בסיוון ה'תשס"ט
גיליון מס' 101
(שנה שלישית)

זמני השבת

ת"א י-ם
הדלקת נרות 19.01 19.22
צאת השבת 20.24 20.26

ברכות מאליפות

לרב קלמן בר שליט"א
לרגל הוצאת ספרו החדש
מעשה רקם
על פרשיות בראשית ושמות

מזל טוב

לאלי מגזימוף (ו'), לנישואיו
לפנחס סבו (ה'), לנישואיו
לנריה קפאח (ה'), לנישואיו

כמידי יום נסעה אשתו של ראובן לעבודתה, אך כשהחנתה את רכבה נסעה אחורה ובטעות פגעה באחד הרכבים החונים וגרמה לו לנזק. בעל הרכב תבע את בעלה לשלם לו את הנזק, אך הלה טען שאשתו גרמה לנזק ולא הוא, והוא פטור מלשלם.

האם חייב התשלום עליה או על בעלה?

לאחר שעזבו האורחים את הבית החלה שרה לטוֹף את הכלים היקרים שהוציאו לכבוד האורחים, אך בטעות נשטמו מידה כמה צלחות ונשברו. האם שרה צריכה לשלם לבעלה מה ששברה.

איתא במשנה בב"ק פ"ו. "חש"ו פגיעתן רעה (כלומר הנתקל בהם לעולם מפסיד), החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורים אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה, נשתחרר העבד – חייבים לשלם".

וקשה בשלמא חרש שוטט וקטן פגיעתן רעה כיוון שאין להם דעת, אך למה עבד ואשה פטורים הרי הם מודעים למעשיהם והם ברי דעת?

והסביר רש"י במשנה (ד"ה עבד ואשה שחבלו באחרים) שהטעם שגם עבד ואשה פגיעתן רעה הוא משום שאין להם מה לשלם.

"מה שקנתה אשה קנה בעלה" – יחסי הממון בין הבעל לאשה

המקור לדברי רש"י שאשה פטורה משום שאין לאשה מה לשלם מפורש במשנה בכתובות ס"ה: "מציאית האשה ומעשה ידיה לבעלה". וכן בגיטין ע"ז. גבי מי שזרק גט לאשתו והיא בתוך חצרה מגורשת. ושואלת הגמ' "חצרה אמאי מגורשת מה שקנתה אשה קנה בעלה?" ומתרת הגמ' בכותב לה בעודה ארוסה דין ודברים אין לי בכנסים.

וראים משם שלכאורה אין לאשה נשואה את האפשרות לרכוש נכסים, אלא כל מה שקנתה לאחר נישואיה בין ע"י מעשה ידיה או במציאתה שייך לבעלה¹.

טעם הדבר שכל מעשה ידיה לבעלה מבואר בכתובות מ"ז. – "תקנו מזונתיה תחת מעשה ידיה, ופיקונה תחת פירות וקבורתה תחת כתובתה".

כלומר, חז"ל תקנו שהבעל חייב לדאוג למזונות אשתו משום שאם הדבר יהי מוטל עליה לפעמים מע"י לא יספיקו לה למזונותיה, ולכן תקנו שהבעל זיון את אשתו, וכנגד זה תיקנו שכל מעשה ידיה של האשה יהיו לבעל משום איבה.

במילא מובנת המשנה לעיל שאשה פגיעתה רעה, שכיוון שאין לה ממון משלה, היא פטורה –זמנית מלשלם, ורק אחרי שתתגרש או תתאלמן (שאו יהיה לה ממון משלה) תחוייב בפועל בתשלום הנזק שעשתה.

מחלוקת אם תמכור נכסי מלוג ותשלם מזה הנזק

הגמ' בב"ק פ"ט. מקשה למה אין לאשה מה לשלם, הרי יכולה היא למכור את הנכסי מלוג שלה² בטובת הנאה³ ואותו הכסף תשלם לניזק? ומתרת הגמ' שמדובר שאין לה נכסי מלוג.

ורייק מזה **הרא"ש** (פ"ח ס"ט) שאם יש לאשה נ"מ או נצ"ב כופין אותה למכור בטובת הנאה, ואותה טובת הנאה שקיבלה תתן לנחבל. וכ"פ **הטור** (ח"מ ס"י תכ"ד ס"ט).

אלא שהרמב"ם (הל' חובל ומזיק פ"ד הכ"א) לא הביא מזה דבר, וסתם "העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורים אבל משלמין לאחר זמן אם נתגרשה האשה או מת בעלה" ולא כתב שתמכור את כתובתה בטובת הנאה.

וכ"כ השו"ע (ח"מ ס"י תכ"ד ס"ט) כהרמב"ם ולא הביא האפשרות שאם יש לה נ"מ או נצ"ב שתמכור אותם בטובת הנאה. אך הרמ"א כתב כהרא"ש "יש לה נ"מ או נצ"ב מוכרת אותן לאחרים בטובת הנאה ומשלמת לנחבל".

והנה בסע' י' גבי אשה שחבלה בבעלה פסק השו"ע "אם היה תוספת בכתובתה או נ"מ או נצ"ב מחייבים אותה למכור לבעלה בטובת הנאה וגובה ממנה אם רוצה הבעל", וקשה למה בסע' ט' לא כתב אפשרות זו ובסע' י' כן כתב? אכן באר הגולה (סק"י) כתב שהשו"ע למד זאת מדין האשה שחבלה באחרים ויש לה נכסי מלוג מהרמ"א בסע' ט'.

ולפי"ז יוצא שהשו"ע סובר ג"כ כהרא"ש, ומה שלא כתב בסע' ט' שתמכור נ"מ ונצ"ב בטובת הנאה, הוא משום שכתב זאת בסע' י' וזה עולה גם על סע' ט'. ועוד, שגם הרמ"א בסע' ט' לא כתב "י"א" דמשמע שבא לחלוק על השו"ע אלא כתב זאת כתוספת על השו"ע, ולכן אין הכרח להבין בדעת השו"ע שחלק על הרא"ש, וגם לשיטתו אם יש לה נ"מ או נצ"ב צריכה למכור בטובת הנאה ולשלם לנחבל.

מ"מ גם כשאין לה נ"מ או נצ"ב למכור בטובת הנאה כתב המרדכי (ב"ק ס"י צ"ב) שמשמתיים ומלקים את הנשים והעבדים שלא ירגילו לעשות כן.

אשה שהזיקה בבית בעלה

כתב הרמב"ם (הל' אישות פכ"א הל' ט') "האשה ששברה כלים בעת שעושה מלאכותיה בתוך ביתה – פטורה, ואין זה מן הדין אלא תקנה, שאם אין אתה אומר כן אין שלום בתוך הבית לעולם, אלא נמצאת נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצאת קטטה ביניהם".

והשיג עליה הראב"ד במקום "לא מן השם הוא זה אלא מפני שהיא שמירה בבעלים שהוא שכור לה בכל שעה".

והמ"מ שם דחה דברי הראב"ד דבהדיא גרסינן בירושלמי (בפרק הכותב ה"ד) "האשה ששברה כלים בתוך הבית פטורה שאם לא כן אין לך שלום הבית" ומבואר כהרמב"ם שהטעם הוא משום שלום בית, וכן כתב הרשב"א (בפרק השואל).

ועוד הקשה עליו המ"מ שהרי האשה היא ששכורה עם הבעל בכל שעה מכיוון שמעשה ידיה שלו הם, אבל הוא אינו שכור עמה אלא בשעה שמתעסק בצרכיה.

אלא דמ"מ בין לרמב"ם ובין לראב"ד קשה, דבמשנה בב"ק לעיל ראינו שהאשה שהזיקה פטורה משום שאין לה כסף לשלם, ומה לי לטעם הרמב"ם (שפטורה משום שלום בית) או לראב"ד (שפטורה משום שמירה בבעלים), הא בלא"ה פטורה מכיוון שאין לה כסף לשלם?

ונראה לומר דהווא אמינא שאשה שהזיקה בבית בעלה תהיה פטורה מלשלם דווקא בזמן שהיא נשואה אבל אם נתגרשה תהיה חייבת לשלם לבעלה מה שהזיקה כמש"כ במשנה בב"ק שלאחר שנתגרשה חייבת לשלם, קמ"ל הרמב"ם והראב"ד שאשה ששברה כלים בבית בעלה פטורה ואין עליה כלל חוב לשלם, בניגוד לאשה שהזיקה אחרים שהחוב רובין עליה, אלא שעכשיו אין לה כסף לשלם, ולכן נתן הרמב"ם טעם מדוע היא פטורה מלשלם משום שלום בית, ולהראב"ד משום שמירה בבעלים.

שברה כלים שלא בשעת מלאכתה

עד כאן מיירי בשברה כלים בשעת מלאכתה, אך בשברה כלים שלא בשעת מלאכתה ניתן לדייק ברמב"ם שחייבת בתשלומין, דהרמב"ם כתב "האשה ששברה כלים בעת שעושה מלאכותיה פטורה", משמע דשלא בשעת מלאכתה חייבת (וכן דייקו הח"מ אבה"ע ס"י פ' סקכ"ט ובי"ש שם סקכ"ג).

אלא שהירושלמי סתם שלא כהרמב"ם, דאיתא שם "האשה ששברה כלים בתוך הבית פטורה שאם לא כן אין לך שלום בית", הרי שביירושלמי לא חילקו בין בשעת מלאכתה בין שלא בשעת מלאכתה, אלא בכל מקרה פטורה משום שלום בית! והביאו אותו תוס' (כתובות פ"ו: ד"ה רבי) והרא"ש (פ"ט ס"ז) ולא חילקו דפטורה דווקא בשעת מלאכתה, נגד הרמב"ם.

ונראה להסביר את נק' המח' בין תוס' ורא"ש לרמב"ם בהסבר הירושלמי, שהרמב"ם תפס שמעיקר הדין כל אשה שהזיקה בין לאחרים ובין בבית בעלה חייבת לשלם כמש"כ במשנה בב"ק ולכן כשתתגרש ויהיה לה כסף משלה תשלם מה שהזיקה, אך מכיוון שיש מלאכות שאשה חייבת לעשות לבעלה כדאיתא במשנה (כתובות נ"ט:): "ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת ואופה ומכבסת, מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו מיטה ועושה בצמר", חז"ל חששו שאם נחייב אשה ששברה כלים תוך כדי שעשתה אחת מהמלאכות הנ"ל, היא תמנע מלעשות מלאכות אלו שחייבת לבעלה וממילא תהיה פגיעה ביחסים שבין איש ואשתו שאם היא לא תעשה את חובותיה כלפיו הוא גם יתחמק ממחויבותיו כלפיה, ונמצאת נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצאת קטטה ביניהם" כמש"כ הרמב"ם. ולכן לרמב"ם, חכמים תיקנו שרק אשה שהזיקה בעת מלאכתה פטורה מלשלם כדי שלא יפגעו חובות האשה כלפי בעלה וממילא יפגע שלום הבית, אבל כשהזיקה שלא בשעת מלאכתה חייבת לשלם (לאחר שתתגרש כדאיתא בב"ק) כמו כל אשה שחייבת מעיקר הדין, דבזה לא היה צורך לתקן משום שלום בית.

אבל תוס' ורא"ש שלא חילקו בין הזיקה בשעת מלאכתה לבין שלא בשעת מלאכתה הרחיבו את המושג של שלום בית, ששלום בבית הוא לאו דווקא בחובות של הבעל כלפי אשתו והיא כלפיו, שהרי אם נחייב אשה ששברה כלים בבית בתשלומין יגנוע השלום בין איש לאשתו, היעלה על הדעת שאשה תקבל בסוף כל חודש חשבונות מהבעל על מה ששברה? ודאי שאין אלו יחסים תקינים, ולכן חז"ל פטרו כל אשה ששברה כלים, בין בשעת מלאכתה ובין שלא בשעת מלאכתה.

העולה מהדברים:

אשה שהזיקה אחרים – חייבת לשלם לאחר שתתגרש או תתאלמן. ואם יש לה נכסי מלוג, לרא"ש והטור – תמכרם בטובת הנאה ותשלם מזה את חובה. אך הרמב"ם לא כתב זאת. השו"ע סתם כהרמב"ם, אך מסע' י' משמע שסובר כהרא"ש והטור, שאם יש לה נ"מ תמכרם בטובת הנאה ותשלם החוב. וכ"כ הרמ"א.

אשה שהזיקה בבית בעלה – פטורה מלשלם, לרמב"ם והירושלמי משום שלום בית. ולראב"ד משום שמירה בבעלים. אלא שהרמב"ם חולק על תוס' והרא"ש בהסבר הירושלמי וס"ל שפטורה רק בששברה בעת מלאכתה, ולתוס' והרא"ש פטורה גם שלא בשעת מלאכתה.

¹ אא"כ הבעל סילק עצמו מנכסיה בעודה ארוסה, ראה אבה"ע ס"י צ"ב, וכן אם נתנו לה מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בו, שם ס"י פ"ה סע' י"א.
² [נכסים שהם בחזקתה והבעל אוכל את פירותיהם]
³ כלומר תמכור אותם בדבר מועט שהיקונה שם עצמו כספק שאם תתאלמן או תתגרש הם יהיו שלו, ועד אז הנכסים נשארים אצלה והבעל אוכל פירותיהם, ואם היא תמות הם ישאר לבעל והקונה יפסיד.

מח' ר' יהודה ורבנן

כמשנה בברכות (כו.) נחלקו ר' יהודה וחכמים לגבי זמנה של תפילת המנחה – חכמים סוברים שנמשך הוא עד הערב ואילו ר' יהודה סובר שזמנה הוא רק עד פלג המנחה.

מסיקה הגמרא (כו.) שהאיל ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

רב האי גאון כותב ובעקבותיו **הרא"ש** שאדם צריך לבחור כפי מי הוא פוסק כר' יהודה או כרבנן ולעולם יעשה כאחד מהם כדי שלא יהיו מנהגותיו סותרות זו את זו. וכן כתב ר' יונה והוסיף שלכן כיום שאנו נוהגין להתפלל מנחה אחר הפלג כרבנן אין לנו להתפלל מעריב לפני שקיעת החמה כר' יהודה, ורק אם בדיעבד עשה כך יצא יד"ח¹ – עפ"י דבריו נסתם הגולל על כל מניני ערבית של פלג המנחה, אך בהמשך נראה על מה הם מסתמכים.

מתי מותר לעשות תרתי דסתרי ?

הב"י מביא בשם בעל ההשלמה שעכשיו נהגו ע"י הדחק שעושים פעמים כר' יהודה פעמים כרבנן דלא גרע מהשכים לצאת לדרך. וכן **המרדכי** (סי' פ"ט) כתב דבשעת הדחק עבדינן כן לכתחילה.

ר"י (ברכות ב. תוד"ה "מאימתי קורין") מיישב את מה שנהגו בזמנו להתפלל מנחה אחר הפלג וערבית קודם צה"כ שלהלכה הם סוברים כרבנן, אך בק"ש הם נוהגים כתנאים שסוברים שזמן ק"ש הוא קודם צה"כ.

האמרי (ברכות כז.) מחדש וכן משמע במרדכי (סימן פט – צ) שכל האיטור למיעבד כתרתי דסתרי הוא ביום אחד, אך מיום לחבירו מותר ביום אחד לנהוג כר' יהודה וביום אחר כרבנן והואל ומדובר במצווה מדרבנן וכן הרי זה דומה לשני שבילין אחד טמא ואחד טהור שהלכו בהם ב' בני אדם כ"א באחת מהן ואינם יודעים באיזו הלכו. אם באו להישאל בכת אחת טמאין, בזה אחר זה טהורין.

הרמ"א (סי' רל"ג סע' א') פוסק שבמקום שנהגו להתפלל ערבית מפלג המנחה אין להם להתפלל מנחה באותו זמן אלא אם עשה כך בדיעבד או בשעת הדחק יצא. ומוסיף **המ"ב** שיוהר בכה"ג להתפלל ערבית אחר צה"כ אם לא שאין לו מנין אחר. **המג"א** (סי' רס"ז ס"ק ג') הביא את דברי **הבה"ג** שבע"ש גם הנהוגים כל השבוע כרבנן יכולים להתפלל ערבית מבעו"י כר' יהודה, שהרי מסקנת הגמרא דלעיל שאין הלכה פסוקה כר' יהודה או רבנן, ולכן משום תוספת שבת ניתן להקדים ולהתפלל בע"ש מפלג המנחה. **והמג"א** מטעים את דבריו – שהרי תפילת ערבית היא כנגד אברים ופדרים שמתעכלין בלילה, ובשבת אסור ליתן ולכן נתנו אותם ע"ג המזבח מבעו"י. ומוסיף **המג"א** והשקלים להתפלל ערבית בע"ש מהפלג יש עליו להזהר להתפלל מנחה לפני הפלג כדי שבאותו יום לא יהיו תרתי דסתרי ואע"פ שבימות החול אין נוהגין כך בליל שבת ניתן להקל. **המ"ב** (שם ובבאה"ל) מוסיף בחריפות שלמרות שיש המקילין לעשות תרתי דסתרי בציבור, לדעתו ניתן לעשות כן רק בשעת הדחק ורק אם מתפלל ערבית בבין השמשות, מפני שאין לקולא זו מקור מן הש"ס.

לשיטת ר' יהודה מהו הדין לגבי אמירת ק"ש וברכותיה ?

ר"ת (ברכות ב.) נוקט בפשיטות שיוצאים יד"ח ק"ש בק"ש שקוראים בביהכ"ס כיוון שנוהגים כר' יהודה ולדעתו מפלג המנחה הווי לילה גם לעניין ק"ש².

אולם, **רש"י** סובר שאין יוצאים יד"ח ק"ש במה שקוראין בביהכ"ס ומה שקוראין אותה בביהכ"ס היא כדי לעמוד בתפילה מתוך ד"ת. דבריו מוסבים על ק"ש גופא, אך מהו הדין לגבי ברכות ק"ש האם ראוי לאומרם מבעו"י ?

הב"י הביא מספר אפשרויות בנוגע לכך :

א – (ר' יונה בשם רב האי) להתפלל עם הציבור ולקרות עמהם ק"ש כקורא בתורה, אך לא יאמר הברכות וגם לא יתכוון לצאת בהן ע"י החזן

¹ יתכן שמי שאף פעם אינו מתפלל אחר הפלג יוכל להסתדר עם ר' יונה בהתפללו ערבית מבעוד יום.

² **השאגת אריה** (סימן ג') מבאר שבעלי התוס' אזלי לשיטתייהו שק"ש דרבנן וספיקו להקל.

(אך יכול לאומרם בלא פתיחה וחתימה כדי לא לפרוש מן הציבור). ובצאת הכוכבים יקרא ק"ש בברכותיה.

ב – (ר' יונה עצמו והגאונים) לקרוא ק"ש בברכותיה ולהתפלל עם הציבור אע"פ שאינו יוצא כרגע יד"ח ק"ש ובצאת הכוכבים יחזור על ק"ש בלבד והברכות שברך מבעו"י עולות לו אע"פ שעדיין לא הגיע זמן ק"ש, הואיל והברכות אינן ממש ברכת המצוות של ק"ש שהרי אין מברכים אקב"ו לקרות את שמע, אלא הסמיכו אותן חכמים לק"ש וכיוון שיש לזמן הזה מקצת דיני לילה ניתן כבר לומר המעריב ערבים וכדו'.

ג – (ר' יונה אומר שהיא הדרך המובחרת ביותר) להתפלל עם הציבור לשם חובתו בלא ברכות ק"ש, ובצה"כ לקרוא ק"ש בברכותיה ולהתפלל לשם נדבה על מנת לסמוך גאולה לתפילה ואין צריך לחדש בה דבר שעצם תפילתו היא בכדי לסמוך גאולה לתפילה נחשבת חידוש, אך צריך להיות זהיר לכוון בה מראש ועד סוף.

הב"י נוקט להלכה דלא כר"ת ואינו יוצא יד"ח ק"ש לפני הלילה, אלא יעשה כאחת הדרכים הללו ואין בזה יוהרא שחזור על ק"ש כי להרבה ראשונים אינו יוצא יד"ח ולכן לא נאמר כאן "כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט". אך בשו"ע (סי' רל"ה) כתב שיעשה כדרך השניה דלעיל.

הגר"א (מובא במעשה רב) סובר שעדיף להתפלל ערבית ביחיד בזמנה מאשר בציבור לפני הזמן³. זאת שלא כדברי הראשונים דלעיל שעדיף להתפלל בציבור מבעו"י.

הרמב"ם (הל' תפילה פ"ג ה"ז) אומר שאפשר להתפלל ערבית מבעו"י הואיל והיא רשות אין מדקדקין בזמנה, ובלבד שיקרא ק"ש לאחר צה"כ.

הערוה"ש (סי' רס"ז סע' ד') אומר שראוי להקדים תפילת ערבית בע"ש מבעו"י כגדר לשמירת שבת, כדי שלא יבואו המון העם לידי חילול שבת בהכנות לשבת ובהדלקת הנרות אחר השקיעה ע"י איחור התפילה. ומוסיף בחריפות – "ויש שמתאמצים להתפלל ערבית בזמנה בשבת ועתידים ליתן את הדין, שבזה תלוי שלא יחללו שבת בעיר".

לסיכום (הניסוח הוא בהסכמת הרב רובינשטיין שליט"א):

לכתחילה אין להתפלל ערבית אלא בצה"כ הואיל ואנו (כיום בארץ) נוהגים כרבנן ומתפללין מנחה אף לאחר פלג המנחה, אך בשעת הדחק ניתן להקדים ולהתפלל ערבית מפלג המנחה אפילו בימות החול אך באותו יום יהיה עליו להתפלל מנחה לפני הפלג כדי לא לעשות תרתי דסתרי באותו יום⁴. בע"ש ניתן יותר להקל בכך⁵, לא מבעי ההולכים בדרכו של השו"ע שכותב (סי' רס"ז) שבע"ש מקדימים להדליק ולהתפלל מפלג המנחה, אלא גם האשכנזים יכולים להקל עפ"י דברי **המג"א** שהובא לעיל. ובכל זאת ישנה עדיפות גדולה להתפלל בצה"כ הן מצד סמיכת גאולה לתפילה והן מצד ק"ש שלא ישכחו לחזור עליה בצה"כ ולקרותה כהלכתה. כגון: איסור אכילה חצי שעה לפני זמן ק"ש תפילת העומר, ספירת העומר גופא מבעו"י, תפילה ברוב עם וכיו"ב. מאידך גיסא ישנם שיקולים נוספים, כגון: חינוך הילדים לשמיעת קידוש בליל שבת, כבוד סעודת ליל שבת מחמת עייפות ההורים והילדים, שלום בית וכיו"ב (ומשום סיבות אלו ראוי גם למתפללים בצה"כ להתחיל בזמן ולא להאריך יתר על המידה). וכל אחד ישקול במשקל החסידות כיצד עליו לנהוג.

³ **הגר"א** לא ביאר מדוע עדיף כך. יתכן שזה משום סמיכת גאולה לתפילה, וכמתבאר מדברי הפוסקים גם אם סומכים ברכת גאל ישראל לעמידה אם אין זה נעשה בזמן ק"ש (בין ערבית ובין שחרית) אין זה נחשב כסמיכת גאולה לתפילה, או אולי משום שנוהגים כרבנן אין ראוי לנהוג כר' יהודה. **הגר"מ שטרנבוך שליט"א** (בספרו – הליכות הגר"א ומנהגיו) כותב שיתכן שהגר"א מודה שמתור להתפלל מבעו"י כפי דעת הרבה ראשונים, אלא שעדיף להתפלל בזמן גם ללא ציבור. וכן הביא משמו שאם איחור התפילה פוגע בשלום בית ודאי ודאי שיש להקדים את התפילה.

⁴ יתכן שמי שנוקט לכך הרבה פעמים, טוב יעשה אם תמיד ישתדל להתפלל מנחה לפני הפלג.

⁵ יש לציין את דברי הילקוט יוסף (הל' תפילת ערבית) שאמנם מצווה מן המובחר להתפלל ערבית בצה"כ, אך מנהג הספרדים הוא להתפלל מנחה וערבית צמודות גם בימות החול, אע"פ שיש בכך תרתי דסתרי.

הבהרה והתנצלות: בגליון שעבר פורסם במדור זה מאמרו של **אוריאל אהרוני הי"ו**. המאמר היה מבוסס על שיעורו של הרב קלמן בר שליט"א ובטעות עריכה נשמט עניין זה, עם הקוראים הסליחה!

להשתמש בו יבא הבעלים וישתמש בו" וא"כ לא הוי חיוב מגדרי מה שקיבל עליו שומר. אף שבאמת מלשון המשנה נראה בבירור שחייב מדין משיב אבידה גרידא, אך הספק עדיין קיים עד להיכן מגיעה חובתו לשמור ולהשיב אבידת חברו. ואף יותר מזה כת' החת"ס (שו"ת אור"ח סי' ק"ה) שהסברא של משיב אבידה אינה סברא המחייבת, אלא סברא הבאה להסיר את הסברא העומדת שכנגדה שטענו אותה חכמים "רוצה אדם בקב שלו וכו'" וא"כ עדיין א"א להוכיח מכאן שאם לא השיב שהתחייב בתשלומין.

והרי"ף בסוגי' כת' בנידון שהפקיד אצל חברו חמץ והגיע ערב פסח והבעלים לא באו לקחת את הפקדון אם השומר צריך למכור את החמץ כדי שלא יפסיד מחמת איסור חמץ. ואף אם נאמר שחייב למכור יש לדון בתרתי חד מניין לו הכוח למכור, ועי' בשו"ת באר יצחק (לגרי"א ספקטור) אור"ח סי' א' שהאריך בזה האם אמרי' רק זכין לאדם או גם זכין מאדם יעווי"ש היטב. אך בנוסף לכך דנו הפוסקים האם מחוייב לשלם למפקיד את ערך החמץ שמפאת חוסר המכירה נפסד. ובמג"א סי' תמ"ג ס"ק ה' כת' דחייב לשלם דפשע, דהיה לו למוכרו כמו ש"ח שחייב אם יכל לקדם ברועים ובמקלות. אך בחק יעקב ובמשנה ברורה שם חולקים על דבריו וס"ל דהחייב הוא רק משום משיב אבידה ולא חייב לשלם. ועוד נחלקו בדבר גם התומים בסי' ע"ב ס"ק מ"ג, ובשו"ע הרב אור"ח סי' תמ"ג סעי' ח', ונראה דמכיון שבאנו בזה למח' הפוסקים הוי ספק ממונא שקיימא לן דהוי קולא לנתבע וקשה להוציא ממונא לפי"ז.

ש ינו בכ"מ לח: "המפקיד פירות אצל חברו אפילו הן אבודין לא יגע בהן רשבי"ג אומר מוכרן בפני ביי"ד מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים."

נסתפק המתנה אפרים בסי' ל"ה מהלכות שומרים מה יהא הדין בנידון שהשומר לא מכר ונתקלקלו הפירות האם לרשב"ג חייב לשלם, דהיינו אם בגדר חיובי השמירה יש גם חיוב להציל מהפסד הבא ממילא ואם לא הציל הרי לא שמר כראוי וחייב לשלם, או דילמא בחיובי השמירה יש רק חיוב בהפסד הבא מחמת גורם חיצוני או באשמת השומר אבל הפסד שבא ממילא לא.

ונראה דבמושכל ראשון תלוי הדבר האם חיוב שומר בכל שמירה הוא מכיון שבגרמת פשיעתו ניזוק הבעלים, או חיובו נובע מכך שקיבל אחריות על החפץ בכללותו.

וגם יש לעיין בזה במה שהביא רע"א על השו"ע חו"מ סי' רצ"ב סעי' ט"ו שנחלקו הטור והרמב"ן האם לשיטת רשב"ג הנפקד חייב למוכרן – את הפירות שנתקלקלו או שיכול למוכרן, (ובאמת במאירי נראה דהוי כביכול פשרה בין שתי דעות אלו שמדבריו נראה דלא הוי חיוב ומאידך לא הוי רק יכולת אלא מצוה שתבא עליו ברכה.)

אמנם אפשר להביא קצת ראייה מסוגי' דלעיל ל' ע"א בגדר אם השתמש לצורכו שכת' התוס' שם ד"ה לצורכו וז"ל "דכיון שהוא שומר מוטל עליו לעיין שלא יתקלקל" ומשמע שבכלל חיובי השמירה היא הדאגה מקילקולו של הפקדון. אולם רש"י שם כת' לא כך אלא "מה לו

לכה "זהאיש משה עניו..."

בפרשת

קמא(ז, ג): שבעה גנבים הם; הראשון שבכולם – גונב דעת הבריות.. ולא עוד אלא שמעלין עליו שאלו היה יכול לגנוב דעת העליונה, היה גונב, שכל הגונב דעת הבריות נקרא גנב'. אנכי מהלך ברחוב ואומרים: "הנה רבי אריה, 'הצדיק הירושלמי' מהלך לפנינו". בעמקי ליבי יודע אנוכי כי איני צדיק כלל ועיקר, אך לא אעשה שקר בנפשי, פעמים ובמסתרי נפשי, נהנה אני מכך שמדברים בשבחי ואו-אז מאחז אנכי עיני הבריות וגונב דעתם. עושה אני עצמי כמי שבורח מהכבוד, ואף מוחה כנגד אותם המכנים אותי בתארים שאיני זכאי להם כלל, ומבלי משים מתגנבת לליבי קורת רוח מכך... ואני אומר לעצמי: וכי צדיק אני? והרי בכל אני מתעסק ובלבד להשתמש מלשבת ולעסוק בתורה: הולך אני לבקר חולים, לנחם אבלים וכיוצא"ב כל התירוצים שבעולם לשאלה הנוקבת מדוע מתחמק אנכי מ'זהגית בו יומם וליילה'..

ס יפר רבי אריה לוי'ן זצ"ל; "הולך אני בדרכי בשכונת מאה שערים, והנה בפתח בית הכנסת ניצב הגבאי ושואלני: התפללת כבר תפילת מנחה? השבתיו כי אף שכבר התפללתי, אהיה נכון להצטרף ברצון ובשמחה למנינים."

"תוך כדי דיבור, הבחנתי כי ליד הכניסה לבית הכנסת, נשען על הקיר אדם מבוגר. אמרתי לפונה אליי: 'ומדוע שלא תשאל לאותו אדם, שמא טרם התפלל תפילת מנחה ותזכרו להתפלל בצוותא ואף יזכה במצווה לשמש כעשירי למניין? לחש לי האיש: הלה פועל זבל הנהו... עובר הוא במחלקת הניקיון של העירייה... נדהמתי ואמרתי לעצמי: שומו שמים! מובא בתלמוד (כתובות נ.) 'אשרי שומרי משפט, עושה צדקה בכל עת' - וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת? - דרשו רבותינו שבכרם ביבנה ואמרי ליה רבי אלעזר: 'זה בון בניו כשהן קטנים'.

והרי יהודי יקר זה, משכים קום לפנות בוקר כדי להביא טרף לביתו. הוא עמל כל שעות הבוקר בניו הובל שיהיה בידי פרנס את בניו ובנותיו. כשהוא חוזר לביתו, הוא לבטח עייף מאד, ואם עולה בידו להתקלח, להניח תפילין ולומר קריאת שמע בחופזה – הרי שצדיק הוא, ואף אם אינו מזדרז לעשות זאת, לא אוכל לטעון כנגדו, שהרי טרוד היה בפרנסתו. ומובא בתלמוד (ברכות ת.) גדול הנהנה מגיעה כפיו יותר מירא שמים'. והעוסק במצווה פטור מן המצווה.

והנה על יהודי יקר ונאצל זה, אומרים כי 'הלה – פועל ניקיון הוא' ומחפשים יהודי טוב הימנו שישלים למנין.. ואת מי מבקשים שיצטרף למניין? – אותי!...! הן אנכי גנב מפורסם שהרי מובא בתוספתא בבא

השאלה עדות שאי אתה יכול להזימה

השבועית ניתן לשלוח תשובות לתיבת הדוא"ל: eshkolot@gmail.com

שאלה: איתא ברש"י בפסחים יב. דמהפסוק "ודרשו השופטים היטב..." דרשינן דכל עדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות. ומפרשים דעדות הוא דווקא כמו שכתוב בפסוק ואין בנו כח לחדש עדות אחרת שאינה כתובה בפסוק (שאי אתה יכול להזימה). וקשה, הרי בסנהדרין מה. (לענין טהרת מצורע שאין לו און ימין) מצינו מחלוקת תנאים האם בעינין קרא כדכתיב (שאינו יכול להטהר) או שאינו מעכב (ונותנו על מקומו או על אוון שמאל), ומדוע כאן הוא מעכב לכר"ע?

התשובה תפורסם בעז"ה בשבוע הבא

תשובה לגיליון הקודם: שאלנו, מדוע אם עבר ובישל במזיד שלא לצורך יו"ט מותר באכילה, ואילו אם הערים ובישל לצורך והותיר – אסור באכילה. ותירץ הט"ז שההבדל הוא לגבי אחרים הרואים. כאשר אדם מבשל במזיד הרואים יודעים שהוא רשע ועובר ולא יבואו להתיר בגללו. אך המערים סבור שהוא עושה בהיתר וממילא אחרים עלולים ללמוד ממנו ועלולה להיעקר תקנת עירוב תבשילין. לכן קנסוהו חכמים יותר מן המזיד.

שבת שלום